

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN

NGUYỄN MẠNH TIẾN

**PHÂN TÍCH CÂU VỀ CÚ PHÁP
DỰA VÀO THUỘC TÍNH KẾT TRỊ CỦA TỪ**
(Trên cơ liệu câu động từ tiếng Việt)

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2016

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN

NGUYỄN MẠNH TIẾN

**PHÂN TÍCH CÂU VỀ CÚ PHÁP
DỰA VÀO THUỘC TÍNH KẾT TRỊ CỦA TỪ**
(Trên cơ liệu câu động từ tiếng Việt)

Chuyên ngành: Ngôn ngữ Việt Nam
Mã số: 62220102

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGÔN NGỮ
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Đào Thị Vân

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu và kết quả nghiên cứu nêu trong luận án là trung thực, được đồng tác giả cho phép sử dụng và chưa từng được công bố trong bất kỳ một công trình nào khác.

Thái Nguyên tháng năm 2016

Tác giả

Nguyễn Mạnh Tiến

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận án này, ngoài sự nỗ lực của bản thân, tôi đã nhận được sự quan tâm, giúp đỡ tận tình của các thầy cô giáo và bạn bè đồng nghiệp.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đối với PGS.TS Đào Thị Vân, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu để hoàn thành luận án này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo Khoa Giáo dục THCS, Khoa Ngữ văn, Phòng Đào tạo (Bộ phận Quản lý Sau đại học) - Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên cùng các thầy giáo ở Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội đã tận tình giảng dạy và giúp đỡ tôi hoàn thành khóa học.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn những người thân trong gia đình, bạn bè đồng nghiệp đã động viên, khích lệ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng năm 2016

Tác giả

MỤC LỤC

	Trang
LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT VÀ CÁC KÝ HIỆU	vi
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	vii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
4. Phương pháp nghiên cứu.....	3
5. Những đóng góp của luận án	3
6. Bố cục của luận án	4
Chương 1. TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ LUẬN	5
1.1. Tổng quan về tình hình nghiên cứu	5
1.1.1. Các công trình nghiên cứu về kết trị.....	5
1.1.2. Các công trình vận dụng lí thuyết kết trị vào việc phân tích câu về cú pháp	9
1.1.3. Các công trình nghiên cứu câu tiếng Việt về cú pháp	12
1.2. Cơ sở lí luận	15
1.2.1. Một số khái niệm cơ bản liên quan đến đề tài luận án.....	15
1.2.2. Quan điểm, nguyên tắc, thủ pháp và quy trình phân tích câu về cú pháp dựa vào thuộc tính kết trị của từ.....	35
1.3. Tiểu kết Chương 1.....	54

Chương 2. THÀNH PHẦN CHÍNH CỦA CÂU-VỊ NGỮ NHÌN TỪ GÓC ĐỘ KẾT TRỊ CỦA VỊ TỪ	56
2.1. Các quan niệm khác nhau về thành phần chính của câu.....	56
2.1.1. Về quan niệm câu có hai thành phần chính là chủ ngữ, vị ngữ.....	56
2.1.2. Về quan niệm câu có ba thành phần chính là vị ngữ, chủ ngữ, bổ ngữ.....	58
2.1.3. Về quan niệm thành phần câu chỉ gồm các thành phần chức năng hay các thành phần phụ thuộc	59
2.2. Xác định thành tố chính của cụm chủ vị và thành phần chính của câu dựa vào thuộc tính kết trị của vị từ.....	59
2.2.1. Xác định thành tố chính của cụm chủ vị dựa vào thuộc tính kết trị của vị từ	60
2.2.2. Xác định thành phần chính của câu-vị ngữ.....	68
2.3. Phân loại vị ngữ dựa vào thuộc tính kết trị của động từ (vị từ)	69
2.3.1. Vài nét về cách phân loại vị ngữ.....	69
2.3.2. Vị ngữ được biểu hiện bằng động từ vô trị.....	70
2.3.3. Vị ngữ được biểu hiện bằng động từ đơn trị.....	70
2.3.4. Vị ngữ là động từ song trị	71
2.3.5. Vị ngữ được biểu hiện bằng động từ tam trị.....	75
2.4. Tiểu kết Chương 2.....	78
Chương 3. CHỦ NGỮ NHÌN TỪ GÓC ĐỘ KẾT TRỊ CỦA VỊ TỪ	79
3.1. Các quan niệm khác nhau về chủ ngữ.....	79
3.1.1. Về vai trò cú pháp của chủ ngữ.....	79
3.1.2. Về cách định nghĩa, xác định chủ ngữ	80
3.2. Chủ ngữ- thành phần phụ của câu thể hiện kết trị bắt buộc của vị từ.....	83
3.2.1. Nguyên tắc xác định chủ ngữ.....	83
3.2.2. Bản chất, đặc điểm cú pháp của chủ ngữ nhìn từ góc độ kết trị của vị từ	84

3.3. Sự đối lập giữa chủ ngữ và bổ ngữ nhìn từ góc độ kết trị của vị từ	90
3.3.1. Dẫn nhập	90
3.3.2. Những nét khác biệt giữa chủ ngữ và bổ ngữ	90
3.3.3. Trung hoà hoá sự đối lập giữa chủ ngữ và bổ ngữ bên các động từ trung tính.....	93
3.4. Tiểu kết Chương 3.....	104
Chương 4. TRẠNG NGỮ, KHỞI NGỮ NHÌN TỪ GÓC ĐỘ KẾT	
TRỊ CỦA TỪ	106
4.1. Về mối quan hệ cú pháp giữa trạng ngữ và bộ phận còn lại của câu nhìn từ góc độ kết trị của vị từ	106
4.1.1. Dẫn nhập	106
4.1.2. Các ý kiến về quan hệ cú pháp giữa trạng ngữ và bộ phận còn lại của câu.....	107
4.1.3. Bản chất của quan hệ cú pháp giữa trạng ngữ và các thành tố khác trong câu.....	111
4.2. Khởi ngữ nhìn từ góc độ kết trị của từ.....	129
4.2.1. Các quan niệm khác nhau về khởi ngữ	129
4.2.2. Bản chất cú pháp của khởi ngữ nhìn từ góc độ kết trị của từ	131
4.2.3. Sự tương ứng giữa các từ được coi là khởi ngữ và các thành phần cú pháp của câu	145
4.3. Tiểu kết Chương 4.....	146
KẾT LUẬN	147
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ	
LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN	151
TÀI LIỆU THAM KHẢO	152

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT VÀ CÁC KÝ HIỆU

N ₁	Danh từ - chủ ngữ
N ₂	Danh từ - bổ ngữ trực tiếp
N ₃	Danh từ - bổ ngữ gián tiếp
V ₁	Động từ - vị ngữ
V ₂	Động từ - bổ ngữ
A	Tính từ
SP	Cụm chủ vị (cụm vị từ)
TPP	Thành phần phụ
Dấu +	Chỉ tính hiện thực của câu (cấu trúc)
Dấu -	Chỉ tính không hiện thực của câu (cấu trúc)

DANH MỤC CÁC BẢNG

	Trang
Bảng 1: Hệ thống thành phần phụ của câu xét theo mối quan hệ kết tri.....	53
Bảng 2: Hệ thống thành phụ của câu xét kết hợp các tiêu chí	54
Bảng 3: Đối lập giữa động từ nội hướng và động từ ngoại hướng	100
Bảng 4: Hệ thống TPP của câu theo cách phân loại của I.X. Burxtrov và N.V. Stankevich	110

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Câu là đơn vị phức tạp, có đặc tính nhiều mặt. Trong việc nghiên cứu câu, vấn đề phân tích câu về mặt cú pháp luôn được coi là một trong những vấn đề quan trọng nhất, thu hút sự quan tâm đặc biệt của các nhà nghiên cứu.

1.2. Mặc dù việc phân tích câu về mặt cú pháp đã đạt được những thành tựu quan trọng nhưng đến nay, vấn đề định nghĩa, tiêu chí xác định, phân biệt các thành phần câu trong tiếng Việt vẫn còn là những vấn đề nan giải. [107, tr. 32].

1.3. *Lí thuyết kết trị* là một trong những lí thuyết quan trọng, một thành tựu lớn của ngôn ngữ học thế kỉ XX.

Sau khi ra đời, lí thuyết này đã được phát triển, ứng dụng rộng rãi trong nghiên cứu ngữ pháp ở nhiều nước.

Ở Việt Nam, kết quả nghiên cứu trong công trình chuyên khảo *Kết trị của động từ tiếng Việt* của Nguyễn Văn Lộc mở ra một khuynh hướng nghiên cứu ứng dụng rất thiết thực và phù hợp đối với ngữ pháp tiếng Việt, đặc biệt là khả năng ứng dụng vào việc phân tích, phân loại câu về cú pháp.

Việc nghiên cứu câu về cú pháp theo lí thuyết kết trị (mà những tư tưởng cơ bản hoàn toàn phù hợp với những tư tưởng cơ bản của lí thuyết cú pháp hiện đại) là một hướng nghiên cứu có ý nghĩa lí luận, thực tiễn và có nhiều triển vọng.

Về lí luận, hướng nghiên cứu này góp phần giải quyết triệt để hơn một số vấn đề tranh luận về bản chất cú pháp của các thành phần câu, tiêu chí xác định, phân biệt các thành phần câu (chủ ngữ, vị ngữ, trạng ngữ, khởi ngữ) nhìn từ góc độ cú pháp: từ mối quan hệ cú pháp (quan hệ tổ hợp, quan hệ kết trị) giữa các từ và thuộc tính cú pháp (thuộc tính kết trị) của từ.

Về thực tiễn, kết quả nghiên cứu câu về cú pháp theo lí thuyết kết trị có thể được sử dụng vào việc biên soạn các tài liệu phục vụ cho việc dạy học ngữ pháp tiếng Việt theo quan điểm hiện đại và theo hướng đổi mới.

Trong Việt ngữ học, đến nay, vẫn chưa có công trình nào nghiên cứu câu về cú pháp theo lí thuyết kết trị một cách đầy đủ, có hệ thống và chuyên sâu.

Với những lí do đã trình bày trên đây, chúng tôi chọn vấn đề: ***Phân tích câu về cú pháp dựa vào thuộc tính kết trị của từ*** làm đề tài luận án tiến sĩ của mình.